

Juryrapport Prijs voor de Jonge Kunstcritiek 2008

Toen mij een half jaar geleden werd gevraagd om juryvoorzitter van de *Prijs voor de Jonge Kunstcritiek* te worden heb ik geen moment getwijfeld. Hoewel ik nooit in mijn leven ergens een voorzitter van heb willen zijn en jury's en prijzen van nature wantrouw, vond ik dat ik voor kunstcritiek in ons taalgebied een uitzondering moet maken. Goede essayisten en critici zijn namelijk even noodzakelijk als schaars en moeten daarom op handen gedragen worden. Beeldende kunst dringt steeds verder door in de samenleving, vult de openbare ruimte, musea en galeries en kunstbeurzen zijn *the place to be*, Jan met de pet wil er zich mee omringen, er zelfs in investeren, omdat er geld mee te verdienen valt of omdat een verzameling aanzien geeft, maar wat als de kritische reflectie over kunst verdwijnt? De bedenkers van de *Prijs voor de Jonge Kunstcritiek* constateerden dat er niet genoeg en niet goed genoeg over beeldende kunst geschreven wordt. Het tij moet gekeerd.

De kunstcriticus heeft een te belangrijke rol te spelen, hij kan de brug zijn tussen kunstwerk en toeschouwer, de kunst ontsluiten voor de rest van de wereld. Hij kan opvoeden, enthousiasmeren, verbazen. Kunst in een wereld die ophoudt te denken en kijken is louter nog decor. Een beeldentuin waarin de mens zich gedachteloos rondwentelt. De *Prijs voor de Jonge Kunstcritiek* wil de beste jonge schrijvers over beeldende kunst zichtbaar maken en stimuleren.

Wat is een goed stuk? In het wedstrijdreglement werd een aantal criteria geformuleerd. Een duidelijke vraagstelling, een eigen invalshoek en nieuwe inzichten. Helder en toegankelijk geschreven voor een ruim publiek maar tegelijkertijd voldoende inspirerend voor kunstkeners. Een gedegen kritische reflectie en een diepgaande analyse die leidt tot een beter begrip. Een kunsthistorische en theoretische reflectie verbonden met de actualiteit. Maar bovenop deze criteria wilde de jury geraakt worden door een geweldig stuk, goed geschreven, intelligent, persoonlijk en noodzakelijk. Een stuk waardoor je als een mens een beetje verandert. Omdat je iets met nieuwe ogen hebt gezien. Waren dit al te hoge verwachtingen?

De oogst was niet overweldigend. Niet in aantal en niet in kwaliteit. Op 24 september kwam de jury bijeen om uit de 72 inzendingen, waarvan 32 in de categorie Essay en 40 in de categorie Recensie, anoniem te beoordelen en een definitieve selectie te maken. De teleurstelling overheerste. Veel stukken waren simpelweg slecht geschreven, lelijke zinnen, clichés. Maar

slecht geschreven betekent ook slecht gedacht. De blogcultuur overheerste waarin alles draait om het ik van de schrijver en zijn performatieve meningsuitingen die schreeuwen maar niets vertellen. In een aantal gevallen was het onderwerp niet eens beschreven en vroeg je je als lezer af wat de aanleiding was van het stuk. Opvallend was vaak ook de negatieve houding ten opzichte van de kunstwereld: veel antistukken, tegen curatoren, tegen musea, tegen galeries. Alsof kritisch zijn betekent ‘tegen iets zijn’ en kunstkritiek alleen maar dient om kunst te ontmantelen. De essays waren vaak kunstgeschiedenislesjes, veelal ontbrak de persoonlijke invalshoek.

De jury was het snel eens over de beste stukken en besloot tot een beknopte shortlist met twee kandidaten in beide categorieën. Toen de namen bekend werden gemaakt bleek er sprake te zijn van een verrassende dubbele nominatie. Voor de categorie Essay kozen we voor de stukken van Christophe Van Gerrewey en Bart van Groenendaal. Voor de categorie Recensie nomineerden we Christophe Van Gerrewey en Moosje Goosen. Toen we hun biografieën te zien kregen waren we verbaasd. Opvallend was dat er geen kunsthistorici bijzaten. Bart Groenendaal is een beeldend kunstenaar die zich in culturele antropologie en filosofie heeft verdiept. Moosje Goosen heeft in eerste instantie Spaans gestudeerd en de interesse van Christophe Van Gerrewey bestrijkt een breed gebied van architectuur tot literatuur, filosofie en beeldende kunst. Duidelijk voor ons is dat schrijven over kunst moet gebeuren vanuit een brede context en interessegebied. De typische kunsthistorische inzendingen beoordeelde de jury als schools en gesloten.

In de categorie Recensie kozen we twee stukken. ‘Ruïne met uitzicht’ behandelt op een originele manier *These Ruins you see*, een publicatie van de Mexicaanse kunstenaar Mariana Castillo Deball die zij maakte in navolging van een gelijknamige door haar samengestelde onzichtbare collectie van materiaal uit verschillende bestaande archeologische collecties en archieven in Mexico. Een complex en gelaagd project waarin de kunstenaar als een ‘archeoloog van het hedendaags verleden’ dook in de materie van de archeologie om zodoende een laag bloot te leggen die iedere vondst en iedere ontdekking uit een ver verleden met nieuwe lagen ontdekt. Het uitgangspunt van de recensie is een persoonlijke herinnering van de schrijfster: een opletende schooljuf die ze op een doordeweekse ochtend in het museum tegen haar schoolkinderen hoorde zeggen: ‘Kijken doe je met je ogen’. Dit verbindt ze met een herinnering aan een novelle van Stefan Zweig waarin een oude blinde kunstverzamelaar ieder detail van zijn verzameling kan beschrijven. Dit beeld linkt ze behendig aan het gedachtegoed

van de filosoof George Didi-Huberman voor wie de meest nobele vorm van esthetiek een esthetiek is ‘die ons, in een poging tot volledige overgave aan de dimensie van het visuele, vraagt om onze ogen te sluiten voor het beeld’. Analytisch en helder weet Moosje Goosen het ingewikkelde archeologische project van de Mexicaanse kunstenaar laagje voor laagje bloot te leggen en het onzichtbare voor de lezer zichtbaar te maken.

In de recensie ‘Negeren is de grootste luxe’ behandelt Christophe Van Gerrewey het kunstenaarsboek *Sonne, Mond und Sterne* van Peter Fischli & David Weiss. Beeldend en treffend beschrijft de schrijver het omvangrijke boek vol kleurige advertenties - die het Zwitserse kunstenaarsduo uit West-Europese tijdschriften heeft gescheurd - waardoor je het voor je ziet liggen. Hij beschrijft lyrisch wat voor effect de beelden zwembaden en mooie vrouwen op hem hebben, op de mens van vandaag en constateert: ‘Als het dan zo is dat we in het waterdichte kapitalisme nagenoeg allemaal hetzelfde leven moeten leven, dan is het toch mogelijk op een gerichte wijze niet helemaal geleefd te *worden* – dankzij details, kleine subversies en bewuste ironie.’ De titel van het kunstenaarsboek weet de schrijver op verschillende manieren te duiden en verwijst uitgebreid naar Duitstalige kinderliedjes die worden gezongen op de feestdag van Sint-Maarten. In een laatste paragraaf beschrijft de schrijver ook de positie van het kunstenaarsboek ten opzichte van de commerciële pers en geeft het stuk daardoor een verrassende maatschappelijke dimensie. Zonder de lezer in een hoek te dwingen besluit hij dat tegelijkertijd in hoge mate apocalyptisch én feestelijk als *Sonne, Mond und Sterne*, het gelukkige leven in het Westen nog niet eerder is voorgesteld. De jury was het er unaniem over eens dat deze prachtig helder en filosofisch geschreven recensie de *Prijs van de Jonge Kunstcritiek* moest winnen.

Namens de Jury, de Appel, het Fonds BKVB en Witte de With heb ik dan ook de eer deze prijs uit te delen aan Christophe Van Gerrewey.

De Belgische socioloog Rudi Laermans noemt het genre essay een proeftuin zonder identiteit. ‘Soms primeert de argumentatie, soms de formulering, soms komt het op scherpe ideeën aan, soms valt het gezegde niet los te weken van de wijze waarop het is neergeschreven. Soms dit, soms dat: een essayist vindt in het beste geval een eigen toon of – om met Paul Valéry te spreken – ‘een Stem.’ Een essay is een gedachte-experiment, een avontuur, dat moet het zijn, het is een van die weinige plaatsen waar vrij gedacht kan worden. Het thema van de essays was het volgende: Hedendaagse Kunst staat continu onder de druk van vernieuwing. Innova-

tie en verfrissendheid lijken een must te zijn. Jong en nieuw lijken de grote mode- en code-woorden. Wat betekent dat accent op ‘het nieuwe’ voor de actuele beeldende kunst?’ De jury nomineerde twee stukken. In een stuk zonder titel dat we ‘Een hele reeks vermeende eigenschappen’ noemden, naar de eerste woorden van de eerste zin, beschrijft Bart Groenendaal de kunstenaarsfiguur in onze wereld waarvan de jonge kunstenaar de mythische held is die de waarden van non-conformisme, rebellie en verzet tegen de gevestigde orde representeert. Hij beschrijft het fenomeen dat naarmate de kunst zich verder ontwikkelde ze steeds onbegrijpelijk werd voor het gewone publiek en interessanter voor de theoretici. De kunstenaar als revolutionair beoefent filosofisch onderzoek in de praktijk. Volgens de schrijver is de kunstenaar een revolutionair met de air van een mysticus die verdomd goed weet wat hij waard is. De theorie rond kunst werkt samen met de handel in de kunst om de waarde van kunst te bepalen. Goed lobbywerk is van doorslaggevend belang. Op de markt brengt kunst geld op en voor de theorie levert ze inhoud op voor het debat. Groenendaal onderscheidt binnen de kunstwereld de gevestigde kunstenaars en hun context en jonge kunstenaars en hun context. Hij neemt het op voor de kunstenaars die niet jong meer zijn en ook niet echt bekend en vaak niet erg handig zijn in lobbyen en contact houden met curatoren. We vinden het knap dat de schrijver zijn ideeën over kunstenaarschap met de situatie van de hedendaagse kunst in Nederland weet te verbinden en aldus theorie met praktijk weet te verbinden. Groenendaal toont engagement als kunstenaar maar roept ook de tentoonstellingsmaker op zijn verantwoordelijkheid te nemen. Hij stelt dat in een tijd waarin alles kan en mag beiden wel een visie moeten hebben: omtrent het belang en de mogelijkheden van de kunst zelf die een kans vertegenwoordigt in onze over-georganiseerde maatschappij het onverwachte te ontmoeten: schoonheid, verwondering en vooral ontregeling.

In het essay ‘De Toekomst is die berg’ beschrijft Christophe Van Gerrewey dat het nieuwe vooral een ruimtelijk begrip is en niet op een horloge afleesbaar. Met de intrigerende zin ‘Iets kan pas nieuw zijn als het zich op een andere plaats bevindt’ begint hij zijn stuk. Via uitspraken van de Russisch-Duitse kunsttheoreticus Boris Groys begint de lezer aan de hand van de schrijver een fascinerende zoektocht. Van Gerrewey beschrijft het interessante fenomeen dat toeschouwers van kunst het werk soms nooit in het echt hebben gezien en vraagt zich af wat het betekent om slechts in een mentale ruimte met kunst bezig te zijn, om het over kunst te hebben, van kunst te genieten, ‘terwijl de enige echte materiële, driedimensionale ruimte door mijn schedelpan wordt gevormd’. Hij koppelt dit aan een ongelooflijke anekdote van een man die hij in een reality-show op de televisie zag. Het was een oud leraar-priester die hem vroe-

ger op een provinciaal college had onderwezen – die zijn vrouw voordroeg als kandidaat voor een esthetische opknapbeurt. De schrijver stelt hem model voor de veranderde houding van de wereld ten opzichte van de kunst. ‘Kunnen de verlangens die hij projecteert op zijn echtgenote niet vergeleken worden met wat wij gemeenzaam van de kunst zijn gaan verlangen?’ In een meesterlijk opgebouwd stuk vol prachtige zinnen en beelden waarin een link wordt gelegd naar het apotheotisch slot van een van de grote werken van de hedendaagse literatuur, *Glomorama* van Brett Easton Ellis, verbindt Van Gerrewey als een volleerd acrobaat beelden met gedachten en persoonlijke ervaringen en concludeert dat ieder mens slechts op eigen kracht en na een eigen verleden aansluiting kan vinden tot de nieuwheid van de kunst. De jury kan niet anders dan de schrijver van dit persoonlijke, intelligente en bevlogen stuk met de prijs voor het beste essay te belonen, ook al is hij tevens de winnaar van de prijs voor de beste recensie. Wij vonden het niet eerlijk om na afloop de doelpalen te verschuiven om een 'aardigere' keuze te maken en er is door ons bewust gekozen het oorspronkelijke kwaliteitsoordeel te handhaven.

Wat wij op dit moment over Christophe Van Gerrewey weten is dat hij een jongeman met zo'n heldere en overtuigende stem dat we uitkijken naar alles wat hij gaat schrijven. We kunnen ook de andere genomineerden niet genoeg danken en feliciteren. De kunstcriticus heeft een te belangrijke rol te spelen, hij kan de brug zijn tussen kunstwerk en toeschouwer, de kunst ontsluiten voor de rest van de wereld. Hij kan opvoeden, enthousiasmeren, verbazen. Kunst moet gespiegeld worden, zonder u verliest de kunst haar glans.

Oktober 2008,

Oscar van den Boogaard